

МЕТОДИКИ ОБУЧЕНИЯ И РАЗРАБОТКИ ДЛЯ УРОКОВ

КООМ ТААНУУ

14.05.2013.

ИМАНКУЛОВ М.К.

Саясий плюрализм (*«тегерек столдогу» аңгемелешүү*)

Сабактын формасын тандоо окуучуларды плюрализмдин маңыз тууралуу кыргыз коомуна кеңири тараган көз караштар менен гана тааныштырууга гана эмес, ошондой эле, жүйөө келтирүү чеберчилигин жана саясий сөздүн маңызын өздөштүрүүгө мүмкүнчүлүк берген эркин пикир алмашуу кырдаалын моделдештирүүгө да умтулуу менен шартталган. Бул андан ары «ролдошкон оюнду» өткөрүүдө да чоң мааниге ээ болот. Оюн сабактын натыйжалуулугу уюштуруу этабындагы уюштурууга жараша болот.

Андан ары алдын-ала консультациялардын сериясы өткөрүлөт, алардын максаты — окуучулардын бул тобуна талкуулоо үчүн сунуш кылынган маселелердин мазмунуна алдын-ала талдоо жүргүзүүсүнө көмөктөшүү, кошумча адабияттарды колдонуунун сунуш кылуу, «тегерек столдо» аңгемелешүүнүн жалпы сценарийин жана аңгемелешүүдө келтирилүүчү аргументтердин жана контраргументтердин логикалык байланышын ойлонуштуруу.

Оюн сабагы канчалык терең иштелип чыкса, анын катышуучулары өз ролдорун ошончолук терең өздөштүрүшүп, «аңгемелешүү» жакшы өтүп, жаңы билимдерди эркин пайдаланып, аларды угуучулардын (көпчүлүк окуучулардын) сезимдерине жеткирерин, эксперименталдык изилдөөлөр көргөздү.

Топто иштөө учурунда кошумча адабияттар аныкталып, сабактын кеңири планы түзүлүшү мүмкүн. Мисалы төмөндөгүлөр:

1. Плюрализм түшүнүгү.
2. Саясий плюрализмдин коомдук турмуштун башка чөйрөлөрүндөгү плюрализм менен байланышы.
3. Көп партиялуулук саясий плюрализмди жүзөгө ашыруунун формаларынын бири катары:
 - саясий партияларды жана партиялык системаларды типтештирүү;
 - демократиялык өлкөлөрдө көп партиялуу системанын иштөө механизминин артыкчылыктары жана кемчиликтери.

Сабактын башталышында, аны өткөрүүнүн максаты жана формасы кабарланып, ошондой эле, алдын-ала берилген үй тапшырмасын аткаруунун жыйынтыгы талкууланат. Эстетикч төмөндөгүдөй болушу мүмкүн:

«Мен:

- оппоненттин ойлорун угууга;
- аларда өз позицияма жакын ойлорду табууга;
- анын аргументтерин тактоого жана өнүктүрүүгө;
- өз позициямды так билдирүүгө;
- аны фактылар менен негиздөөгө;
- биздин пикир келишпестиктердин маңызын даана көрүүгө тийишмин.

Мен:

- оппоненттин «жеке сапаттарына тийише»;
- андан «катуу сүйлөөгө» аракеттенбе;
- анын көз караштарын далилсиз четке какпа;
- текшерилбеген же так эмес фактыларды колдоно» албайм.

Андан ары «тегерек столдун» катышуучулары аңгемелешүүгө чакырылат. Класка (аудиторияга) дискуссияга дыкаттык менен байкоо жүргүзүүгө, эрежелерди сактап, талкууга катышып, сабактын аягында кимдер тапшырманы жакшы аткаргандыгын

аныктоо сунуш кылынат.

«Тегерек столдо» аңгемелешүү иштелип чыккан сценарий боюнча жүргүзүлөт. Мисалы, алып баруучу (мугалим) азыркы учурда, «плюрализм» сөзү ар түрдүү айкалыштарда: «менчиктин формаларынын плюрализи», «көз караштардын плюрализи» ж.б. сөздөрдү угууга болот. Ал «плюрализм» түшүнүгүнүн көп жактуулугун белгилеп, анын маңызы тууралуу эки көз карашты мисалга келтирет.

Биринчи позицияга ылайык, плюрализм, латын сөзүнөн — «көп түрдүү», кызыкчылыктардын, экономикалык, социалдык, саясий институттардын көп түрдүүлүгүн билдирет.

Экинчи көз караштын жактоочулары, көп түрдүүлүк плюрализмдин маанилүү, бирок бирден-бир эмес белгиси, ал — конкуренцияны жана оппозицияны түзүү жолу менен көп түрдүүлүктү стимулдаштыруу (колдоо) дешет.

«Тегерек столдун» катышуучулары үйрөнүлгөн адабияттардын жана мурда алынган билимдердин негизинде өз көз караштарын коргоо (же төгүндөө) үчүн аргументтерди (же контраргументтерди) келтиришет.

Ар бир чыгып сүйлөгөн адам регламентти (3 — 4 мин) жана дискуссиянын эрежесин сактап, биринчи кезекте, талкууланып жаткан проблеманы тактап, өнүктүрүп жана конкреттеширип, мурда айтылган рационалдуу ойлорго таянганы маанилүү.

Биринчи чыгып сүйлөөчү эки карама-каршы көз карашты бириктирүүчү жоболорго: «коомдук турмуштун элементтеринин көп түрдүүлүгүн, ар түрдүүлүгүн таануу», конкреттүү мисалдарда плюрализмдин бул белгилеринин монополизмге каршы коюу үчүн жетишсиз экендигине көңүл бурганы абзел. Мисалы, мурунку ГДР дагы көп партиялуулуктун формалдуу сакталышы, бир партиянын бийликке монополиясын буза алган жок.

Коомдук турмуштун көп жактуулугун стимулдаштыруу, анын түрдүү элементтеринин өз алдынчалыгын жана тең укутуулугун Кыргыз Республикасынын Конституциясынын мурдагы айтылган статьясын келтирүү жолу менен кароого жана алардын жүзөгө ашырылышын конкреттүү фактылар менен сүрөттөсө болот.

Саясий системадагы плюрализмдин принциптеринин негизинде кыргыз коомунда саясий партиялардын, коомдук кыймылдардын, кесиптик бирикмелердин, чыгармачыл союздардын жана башка институттардын калыптанышына көңүл буруу абзел. Алардын ишмердигин СССРдин тиешелүү органдарынын иштеши менен (партиялык же профсоюздук) салыштыруу окуучуларды монополизмдин жана плюрализмдин принциптеринин айырмачылыктарын, түшүнүүгө алып келүүгө мүмкүнчүлүк берет.

«Тегерек столдогу» аңгемелешүүнү алып барууда (мугалимдин) ролу чоң. Ал сүйлөөчүлөрдүн позицияларын тактап, пикир келишпестиктердин маңызын даана билдирип, айтылгандарды корутундулап, бир көрүнүштөн экинчисине өтөт жана аудиторияга жаңы суроолор менен кайрылып, аңгемелешүүнүн дискуссиялык мүнөзүн сактап турат.

Кошумча аргументтерди жана контраргументтерди келтирүү да максатка ылайыктуу. Саясий плюрализмдин позитивдүү мааниси, айрым бир терс көрүнүштөрдү анализдөө жолу менен да ачылып берилет. Мисалы, алып баруучу угуучулардын жана «тегерек столдун» катышуучуларынын көңүлүн, бир катар өлкөлөрдө саясий партиялардын тең укуктуулугун жарыялоо толук деңгээлде жүзөгө ашпагандыгына буруу керек. Майда партиялардын кандидаттары, көз каранды эмес кандидаттар сыяктуу эле, өз идеяларын пропагандалоо үчүн массалык маалыматт каражаттарын кеңири колдонууга финансылык мүмкүнчүлүктөрү жок. Коомдун кызыкчылыгына, өкмөттүн же парламентадун ишмердигине карама-каршы келген жана жеке корпоративдик кызыкчылыктарды коргогон лоббисттик уюмдардын таасирин белгилөөгө болот.

Согуштан кийинки Италиянын тарыхы окуучулардын жандуу кызыгуусун жаратат. Ал жердеги шайлоолорго көптөгөн саясий партиялардын катышуусу шайлоочулардын добуштарынын бөлүнүшүнө, анын натыйжасында кайра шайлоолорду өткөрүүгө жана

коалициялык өкмөттөрдүн тез-тез алмашуусуна алып келген.

Алып баруучу окуучуларга саясий плюрализмдин шарттарында, мүмкүн болуучу мындай негативдүү көрүнүштөрдү четтетүүнүн жолдору тууралуу ойлонууну сунуш кылат. «Тегерек столдун» катышуучулары, мурда үйрөнүлгөн адабияттарга жана массалык маалымат каражаттарынын материалдарына таянып, түрдүү өлкөлөрдө, ошонун ичинде, Кыргызстанда көп партиялуу демократияны жана шайлоо кампаниясын мүнөздөөгө даяр болуусу маанилүү. Мугалим «тегерек столдун» алып баруучусунун жоопкерчиликтүү ролун аткаруу менен, ал ошол эле учурда, анын катышуучуларынын бири болуп саналат. Ошондуктан, ал — өзүн тең алып жүрүп, жалпы талкууга аралашып, аны тиешелүү нукка турууга тийиш.

Сабактын жыйынтыктоочу этабында аңгемелешүүнүн жыйынтыгы чыгарылат жана тапшырмаларды аткаруунун натыйжалары коллективдүү талкууланат.

Угуучулар, өз ойлору боюнча, дискуссияларды өткөрүүнүн эрежелерин бузбастан, тапшырмаларды ийгиликтүү аткарган «тегерек столдун» активдүү катышуучуларынын аттарын аташат.

«Тегерек столдун» катышуучулары, өз кезегинде, сабактын башталышында коюлган суроолорго угуучулардын жоопторун баалашат. Эгерде, окуучулар коомдук өнүгүүнү стимулдаштырган, саясий тандоо эркиндигин камсыз кылган, социалдык карама-каршылыктарды жана конфликттерди тынч жөнгө салууга мүмкүнчүлүк берген, саясий плюрализмдин маанисин түшүнсө, сабак натыйжалуу деп каралат.